
VALOAREA BIBLIOFILĂ A UNUI MANUSCRIS DIN BIBLIOTECA LUI ȘTEFAN CIOBANU (Ф.Ф. Вигел, Замечания по нынешнее состояния Бессарабии, 1823)

Maria Danilov

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, manuscris, pamflet, Wieghele, Ștefan Ciobanu.

Opera memorialistică a lui F.F. Wieghele (1786-1856)¹ a fost realizată, în fond, spre sfârșitul carierei sale de funcționar al administrației imperiale, în anii '50 ai secolului al XIX-lea, și cuprinde o galerie întreagă de portrete (sfârșitul sec. XVIII - anii '30 ai secolului al XIX-lea). El amintește în memoriile sale de țarii Pavel I și Nicolai I, de Emilian Pugaciov, contele A.N. Golițan, P.I. Bagration și I. Capodistria, de reprezentanții unor neamuri nobiliare, precum Voronțov, Raevski sau Kociubei, descrie portretele unor scriitori și poeți din epocă: V.A. Jukovski, P. Čaadaev, A.S. Pușkin, M.N. Zagoskin ș.a. (Медведев, Грушко 2000, 166). Șirul acestora poate fi continuat cu galeria portretelor basarabene (Alexandru Sturdza, Iancu M. Sturdza, Alexandru și Nicolae Donici, boierii Catargiu, Donici, Russo sau Cazimir) din cuprinsul renumitului său eseu *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei* (*Замечания на нынешнее состояние Бессарабии*), scris în 1823 (Вигель 1823, 1-99). Potrivit semnăturii autografe așternute pe fila de titlu a manuscrisului lui F.F. Wieghele, acesta a fost realizat în timpul șederii sale în Basarabia, chiar în primele luni ale sejurului – „Scris în luna lui octombrie, anul 1823, or. Chișinău”.

Efortul nostru este îndreptat spre recuperarea valorii bibliofile a manuscrisului realizat de F.F. Wieghele, *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei* (1823) în raport cu alte cărți de valoare ce se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Științifice Centrale a Academiei de Științe a Moldovei (BȘCASM). Manuscrisul a intrat în colecția bibliotecii împreună cu o bună parte din colecția

de cărți ce au aparținut lui Ștefan Ciobanu². La rândul său, Ștefan Ciobanu avea manuscrisul lui F. Wieghele de la Valeriu Gore, fiul lui Paul Gore (1875-1927). Acest fapt are acoperire în textul-dedicație din cuprinsul manuscrisului, semnat de Valeriu Gore: „Multiubitolui profesor Ștefan Ciobanu în semn de adâncă admirație. Cu dragoste V.P. Gore. Chișinău, 4.06. 1931” (Вигель 1823, fila de gardă). Amintim în context, că biblioteca lui Paul Gore (una dintre cele mai bogate colecții de carte românească din interbelic), a fost dispersată și împrăștiată după moarte (1927). Cea mai valoroasă parte a colecției a fost vândută la licitație, fiind cumpărată de Fundația Regele Ferdinand din Iași (Danilov 2016, 152). Deocamdată, nu ne vom pronunța asupra datării manuscrisului din colecția de patrimoniu a Bibliotecii Academiei (de la Chișinău). Cert este că avem de a face cu copie de epocă multiplicată după sursa originalului (1823), care se păstrează în arhivele din Moscova³.

Aventurile manuscrisului lui Wieghele (*Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei*) sau cum acesta a ajuns pe căi secrete în mâinile boierilor moldoveni. Aproape toți contemporanii lui F.F. Wieghele, apreciind meritele lui literare, îl considerau, totodată, un tip total antipatic. Se pare că P.A. Veazamski, cel care îl cunoscuse îndeaproape încă din perioadă cercului literar *Arzamas* (1815), a lăsat cel mai reușit portret al autorului: „În timpul vieții el s-a certat mereu nu numai cu unii indivizi aparte, ci cu familia, orașe, regiuni și popoare

¹ F.F. Wieghele, scriitor, cunoscut memorialist în epocă, membru al Societății *Arzamas* (la originea neamului său era estonian din Finlanda, care s-a rusificat (vezi Вигель 1892-1893, 8). A deținut funcția de viceguvernator al Basarabiei și cea de membru al Coroanei în Sfatul suprem al provinciei (1823-1828).

² Fondul „Ștefan Ciobanu” (1993) cuprinde 487 de volume din biblioteca bucureșteană a cărturarului basarabean, cărți în limbile română, franceză, rusă, ucraineană, bulgară și alte limbi străine. Printre edițiile bibliofile pot fi amintite „Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei” (t. 1-3) de Mihail Kogălniceanu (București 1872); „Istoria Basarabiei”, de Alexei Nacco (ч. 1, Одеса 1873) și alte ediții de autor.

³ Российский государственный архив литературы и искусства (Москва), Ф. 104, оп. 15 (1824-1853 гг.), д. 7, л. 3-5.

întregi. N-a avut suferințe, însă mereu a fost nemulțumit de el însuși. Deși trăia în condiții destul de favorabile, el a trecut dureros prin viața, fiind mereu înțepat de spini și ace, pe care singur și le-a presărat” (Вигель 1928, 35). Din care cauză a fost subiectul multor epigrame gustate în epocă, cea mai renumită fiind scrisă de un poet, astăzi uitat cu desăvârșire, S.A. Sobolievski, intitulată „*Ah, Filip Filipovici Wieghel...*”. Dar aceasta nu l-a împiedicat să fie în relații de prietenie cu cunoscuții poeți din epocă – V. Jukovski sau A. Pușkin, mai ales în perioadă când acesta era la Odesa (1823).

Opera lui memorialistică este una voluminoasă (șapte volume) și poate servi drept sursă de informare pentru acei care vor să cunoască atmosfera ce domina în Imperiul Rus în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea (Вигель 1892-1893, 1-80). De altfel, F.F. Wieghel este și autorul unui eseu de memorii „*Kerci*” (1827), scris în timpul aflării lui în zonă de sud a Novorosiei, unde a fost trimis de contele M.S. Voronțov, după perioada lui basarabeană. Când privește manuscrisul lui F.F. Wieghel, *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei* (1823), ar trebui să subliniem din capul locului că acesta a fost cunoscut în Basarabia înainte ca autorul lui să-l fi prezentat la destinație (contelui M.S. Voronțov). Însă până vom lămuri destinul „cu bucluc” al manuscrisului, se cuvine să subliniem că F.F. Wieghel, odată numit reprezentant al Coroanei în Sfatul suprem al Oblastei (18 septembrie 1823), mai avea sarcina să alcătuiască rapoarte pentru contele M.S. Voronțov și să-i comunice despre tot ce prezintă interes în provincia Basarabiei, pentru că „la Petersburg nimeni nu are nici o idee exactă despre afacerile basarabene” (Вигель 1892-1893, 37), adică să fie ochii și urechile lui. Cu atât mai mult cu cât și contele M.S. Voronțov era proaspăt în funcția de guvernator general al Novorosiei și rezident plenipotențiar al Basarabiei (din 17 mai 1823)⁴. Evident, rezidentul avea neapărat nevoie să cunoască starea reală a acestei provincii încorporate în Imperiul Rus (în 1812).

Filip F. Wieghel avea stilul lui de a vedea și de a înțelege lucrurile din această provincie de la pe-

⁴Primul guvernator general al Novorosiei și Basarabiei, contele M.S. Voronțov, în perioada 17 mai 1823-29 februarie 1828 a deținut funcția de guvernator general al Novorosiei și de rezident plenipotențiar al Basarabiei. Din cauza că era implicat în exercitarea și altor funcții guvernamentale, perioada de administrare a lui M.S. Voronțov a fost permanent urmată de administrarea guvernatorilor interimari.

riferia Imperiului Rus. Tabloul situației reale cu detalii complete și competente nu-l interesa, de aceea s-a informat în grabă cu date sumare, generale, pe care le-a obținut ușor de la noii săi amici din Basarabia, colonelul M. Orlov și I. Liprandi⁵. Mai ales, că cel din urmă deținea o bibliotecă bună asupra istoriei Principatelor Române cu care s-a căpătuit în virtutea funcției speciale pe care o avea în această zonă de interese a imperialilor țariști (pe la mijlocul anului 1820 locotenent-colonelul I. Liprandi deține funcția de șef al Serviciului de informații și contrainformații al Diviziei a 16-a de infanterie cu sediul la Chișinău) (Șarov 2010, 100). În memoriile sale Filip F. Wieghel avea să evoce cu satisfacție: „Mi-am amintit despre primele luni de ședere în Chișinău. Aici aveam atâta timp liber, iar unul dintre cunoscuții mei mi-a adus multe cărți ce le avea în păstrare, nu erau dintre cele cumpărate și nici citite de el” (Липранди 1873, 750). La cele spicuite din cărțile puse la îndemână și din cele aflate din anturajul funcționarilor imperiali ai administrației țariste din provincie, Wieghel a mai adăugat și penița lui de publicist încercat, astfel încât raportul-memoriu pregătit pentru guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei, contele M.S. Voronțov, i-a ieșit de minune.

Despre felul cum și-a îndeplinit această misiune, însuși Wieghel nota următoarele: „Eu am găsit, că mult mai bine va fi să compun din toate un singur memoriu în care să prezint tabloul situației cu detalii complete. M-am apucat cu râvnă de această lucrare, pentru mine cu totul nouă în felul ei, și într-adevăr pot să mă laud, că nu s-a omis nimic din ceea ce privește felul de ocârmuire, ordinea, deosebita legiuiri ale provinciei, precum și executorii acestor legiuiri”. Pe de asupra Filip F. Wieghel, credea că prezentând contelui M.S. Voronțov, memoriul asupra stării actuale din Basarabia,

⁵I. Liprandi (1790-1880), spaniol-maur, născut în Rusia. Participat la războiul din 1806-1812 și la războiul Rusiei contra lui Napoleon, în urma unuia dintre duelurile cu care era obișnuit, drept pedeapsă, I. Liprandi a fost transferat dintr-un regiment de elită din Franța în altul dislocat în Basarabia. Ajuns în Basarabia în ianuarie 1820, I. Liprandi a fost îndemnat să „adune informații despre acțiunile turcilor în Principatele Române și Bulgaria”. Pe la mijlocul anului 1820, locotenent-colonelul I. Liprandi a devenit șeful Serviciului de informații și contrainformații al diviziei a 16-a de infanterie cu sediul la Chișinău. La ordinele generalilor M.F. Orlov și P.D. Kiseleff, șeful statului-major al Armatei a 2-a, I. Liprandi a îndeplinit, începând din anul 1821, diverse misiuni de supraveghere a eteriștilor refugiați din Turcia în Basarabia și a trupelor turcești din Țările Române și din Balcani.

misiunea lui va fi apreciată după merite, oferindu-i o perspectivă în altă parte decât în Basarabia. Conte, însă, nota Wieghelel „a găsit de cuviință că sunt necesar în aceasta regiune. Atunci, deși nu prea clar, Voronțov mi-a oferit perspectiva unui post de guvernator” (Pelivan 2012, 93-95). Ce s-a întâmplat mai apoi cu acel memoriu destinat să ajungă în cancelaria contelui M.S. Voronțov, însuși Filip F. Wieghelel a descris cu lux de amănunte în amintirile sale de mai târziu. Cert este, că despre existența memoriului scris de Filip F. Wieghelel s-a aflat printre boierii din Chișinău și în lipsa acestuia (plecat la Odesa pe 15 mai 1824), manuscrisul a fost sustras și multiplicat în copii. De altfel acest fapt este consemnat și în manuscrisul din colecția Bibliotecii Academiei de la Chișinău (pagina de titlu, colțul de sus pe dreapta): „Cunoscutul „memoriu” a lui Wieghelel, fost viceguvernator al Basarabiei, potrivit spuselor lui (vezi *Memoriile*), i-a fost furat de niște tipi, care au fost cumpărați de boierii nemulțumiți de cele scrise”⁶. Observăm că însemnarea de pe manuscrisul de la Chișinău face referință la *Memoriile* lui Filip F. Wieghelel, ceea ce ne îndeamnă să-l atribuim după anul 1864, când au fost publicate prima dată „Memoriile”.

În contextul amintit se cuvine să precizăm că pe una dintre numeroasele copii ale manuscrisului *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei* (trecând din mână în mână, a ajuns la Ion V. Cristi, de la acesta la N.I. Tverdohleb și, în sfârșit, la Matei C. Zuzulinov, înalt funcționar al Basarabiei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea) s-a păstrat o însemnare (a lui Zuzulinov): „manuscrisul lui Wieghelel, despre existența căruia toată lumea din Chișinău a aflat prin cancelaria Consiliului Suprem, unde s-a copiat, a făcut o mare vâlvă în Basarabia. Toți moldovenii s-au simțit adânc jigniți de conținutul lui”. În notița lui M. Zuzulinov se mai preciza că „că tineretul revoltat era gata dacă nu să-l omoare pe Wieghelel, cel puțin să-i tragă o bătaie zdravă” (Pelivan 2012, 93). Așadar, faptele mărturisesc că boierii erau porniți împotriva funcționarului desemnat de contele M.S. Voronțov, drept reprezentantul său în provincie și printr-o scrisoare a mareșalului Iancu M. Sturdza i-au cerut îndepărtarea lui Wieghelel din provincie „ca vrăjmaș al poporului moldovenesc”. Pe de o parte, vom observa, că ura

împotriva lui Wieghelel a atins cote maxime. Boieri, membri ai Sfatului Suprem, ar fi declarat guvernatorului, că în cazul în care „Wieghelel va veni în ședință, atunci ei vor părăsi-o”. Însuși Wieghelel va mărturisi că împotriva lui era „întreaga națiune” (Boldur 1992, 322). În legătura cu această stare exaltată a „națiunii”, Ion Pelivan constată că conținutul manuscrisului „a zguduit adânc conștiința națională a tuturor intelectualilor moldoveni și i-a solidarizat pe toți în revolta și ura împotriva lui Wieghelel, considerat din momentul acela dușman al poporului moldovenesc” (Pelivan 2012, 93). Pe de altă parte, în pofida revoltelor întemeiate ale nobililor moldoveni, contele M.S. Voronțov l-a susținut în continuare pe funcționarul său, numindu-l în post de viceguvernator (în 1825). Deși, șederea lui Filip F. Wieghelel în funcția mult jinduită a fost de scurtă durată. Pe 4 martie 1826, acesta a părăsit Chișinăul⁷.

Conținutul manuscrisului secret al lui Wieghelel. Manuscrisul *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei* (1823), în forma conservată în care se păstrează în fondul „Ștefan Ciobanu” al Bibliotecii Științifice a AȘM, este bine păstrat, are coperta cartonată și este caligrafiat îngrijit, pagină cu pagină. Textul, se vede, a fost în uz pe mai multe mâini, a fost citit de nenumărate ori și are multe sublinieri de cuvinte. Pe coperta 1, interior, este încheiat exlibrisul-etichetă al bibliotecii lui Paul Gore, iar ștampila rotundă a bibliotecii este aplicată peste tot în cuprinsul manuscrisului, începând de la pagina de titlu, apoi la fiecare început de compartiment nou și la sfârșitul textului, pe ultima filă a manuscrisului (Вигель 1823, 99).

Cuprinsul manuscrisului este structurat pe opt compartimente: 1. Considerații generale asupra Basarabiei (f. 1-9); 2. Sfatul suprem (f. 9-24); 3. Alegerile nobilimii și „dvorenii” (f. 25-35); 4. Camera fiscală și despre Krupenski (f. 36-44); 5. Judecătoria penală și evreei (f. 45-55); 6. Judecătoria civilă (f. 55-65); 7. Chișinăul. Structura organelor de poliție (f. 65-80); 8. Observații generale (f. 80-99).

În primul compartiment al lucrării „Considerații generale asupra Basarabiei”, F.F. Wieghelel susține că regiunea Basarabiei cuprinde două părți cu totul distincte, care au deosebirile lor: cea dintâi

⁶ Manuscrisul lui Filip F. Wieghelel ar fi fost cumpărat de boierii moldoveni cu 4 000 lei.

⁷ F.F. Wieghelel a fost numit în funcția de „gradonacealnik” în or. Kerci (pe 25 iunie 1826).

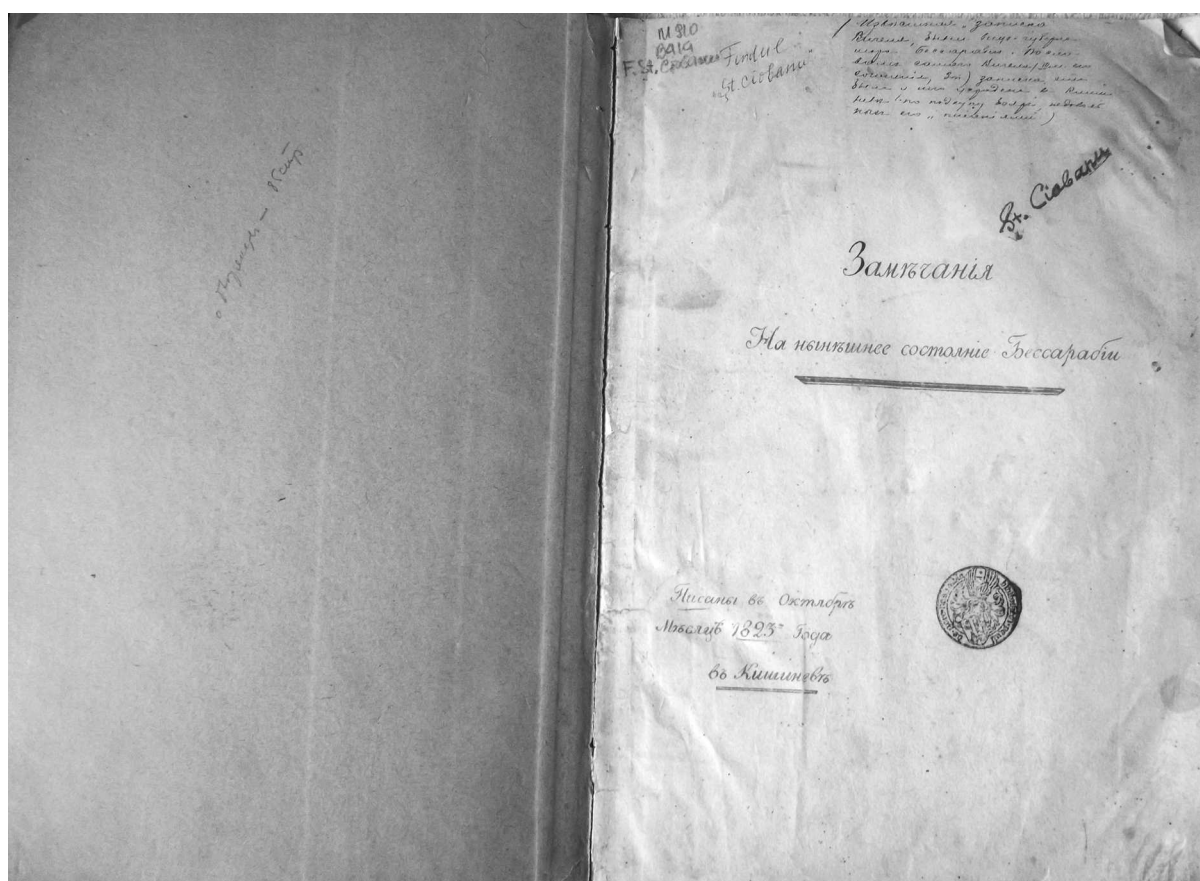

Fig. 1. Pagina de titlu a manuscrisului F.F. Wiegheľ, *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei*, Chișinău, 1823 (Fondul „Ștefan Ciobanu”, Biblioteca Științifică a AȘM, inv. 592830).

cuprinde ținuturile Hotin, Iași și Orhei, care până la „semnarea tratatului cu turcii, aparțineau Principatului Moldovei” și este o zonă muntoasă, acoperită cu păduri. O altă jumătate, Bugeacul, adică un așa-numit „clin”, la fel are trei județe: Benderul, Akkermanul și Ismailul, care, odinioară „erau locuite de tătari” (Вигель 1823, 1)

Potrivit surselor pe care le avea la dispoziție, Filip F. Wiegheľ susține că este dificil să se pronunțe asupra numărului total al populației Basarabiei, chiar dacă ar ține cont de datele ce le avea de la Camera fiscală. Totuși, ne dă cifra de 450 de mii „la un loc cu toate categoriile sociale”. Evident, susține în continuare naratorul, „moldovenii sunt majoritari în raport cu alte nații ce locuiesc acolo. Însă, dacă îi numărăm pe toți rușii, bulgarii, sârbii, nemții, grecii, polonezii, armenii, țiganii și evreii, atunci moldovenii nu trec nici a treia parte din numărul acestora” (Вигель 1823, 2-3). Concluziile lui Filip Wiegheľ, după cum vedem, sunt cu totul eronate. Or, având la bază surse și cifre aproximative, respectiv, și concluziile

sunt greșite. După F.F. Wiegheľ, toată populația provinciei poate fi împărțită în 9 categorii: clerul, nobilimea, boiernașii, mazilii „ce corespund categoriei noastre de odnodvorțy”, ruptașii sau „popovicii”, negustorii sau „mic-burghezii”, țăranii sau „agricultorii”, țiganii, care sunt robi, și evreii. Totodată, Wiegheľ observă că toate categoriile sociale din Basarabia, exceptând țiganii și evreii, au dreptul să cumpere pământul și să-l folosească cu drept de proprietate (Вигель 1823, 3). Alte observații ale naratorului țin de faptul că în „slăvitul și totodată, nefericitul an, 1812, când în urma tratatului de la București provincia a fost alipită Rusiei, guvernul fiind preocupat de salvarea Statului întreg, n-a avut timp să se ocupe de această bucată de pământ nou-obținută. Trei ani au fost plini de evenimente importante și abia în 1816, când s-a statornicit pacea în Europa, atunci și-au amintit și de Basarabia” (Вигель 1823, 5). La sfârșitul compartimentului întâi Wiegheľ își laudă stăpânul. Tonul cinic al naratorului este devastator. Subliniind „marea misiune” a conțelui M.S. Voronțov în Basarabia, el exclamă:

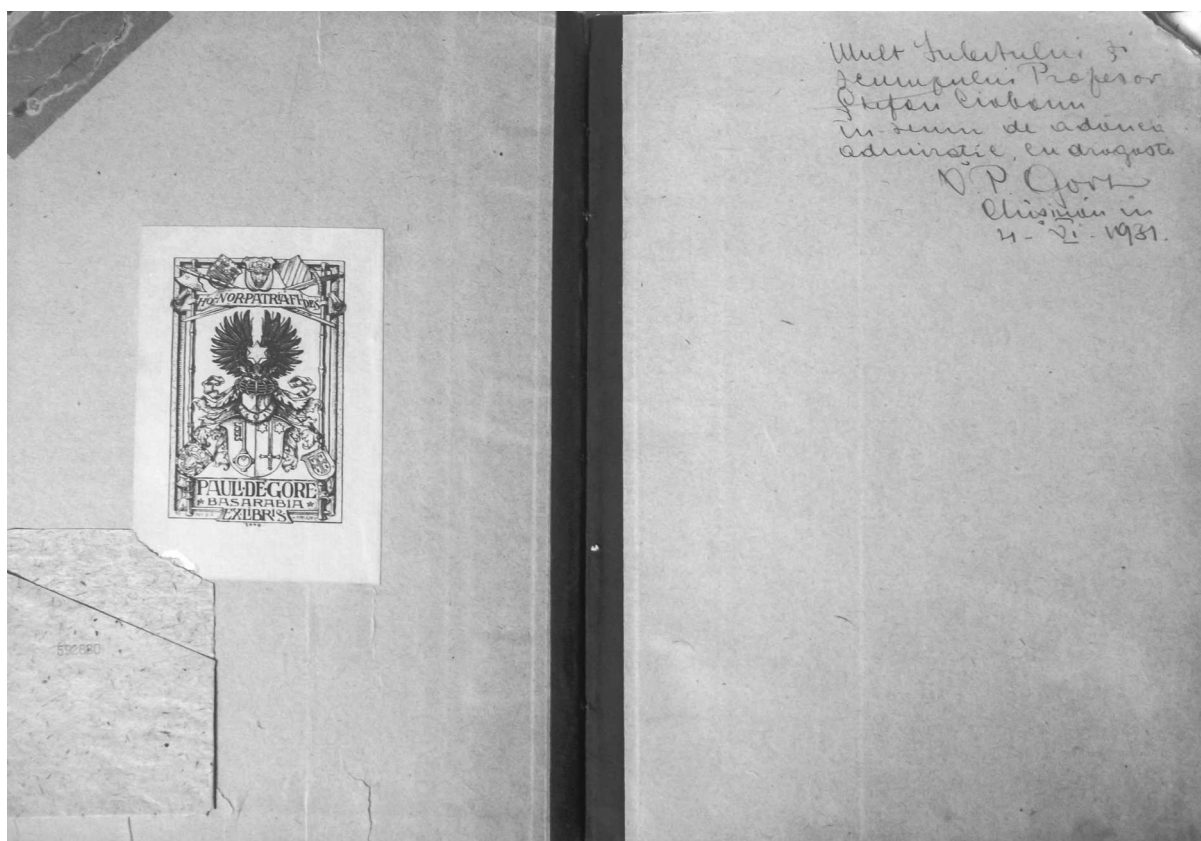

Fig 2. Exlibris-etichetă al bibliotecii lui Paul Gore aplicat pe coperta 1 (interior) a manuscrisului F.F. Wieghelel, *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei*, Chișinău, 1823 (Fondul „Ștefan Ciobanu”, Biblioteca Științifică a AȘM, inv. 592830).

„De câte sfortări și efort are nevoie (Voronțov) ca să distrugă tot răul secular, să corecteze josenicia moravurilor și să le insuflă acestora cinstea și morala bunei cuviințe, despre existență căreia nici măcar nu bănuiau [...]” (Вигель 1823, 9). Evident, asemenea aprecieri „de valoare” au provocat imediat ura și indignarea basarabenilor împotriva lui Filip F. Wieghelel.

Cele mai usturătoare judecăți Wieghelel le-a aruncat asupra băștinașilor în legătură cu Sfatul Suprem al provinciei. Această structură administrativă a localnicilor îi trezește doar dezgust și antipatie, pentru că, în opinia acestuia, „Marele și bunul țar”, câștigând aceste teritorii, le-a păstrat toate drepturile și legiuirile de mai înainte, luând sub oblăduirea sa niște „barbari”. Provincia Basarabiei „deși nu are nimic comun cu alte teritorii alipite, precum Regatul Poloniei sau Principatul Finlandei, ea se bucură de un statut politic distinct. Așezată la confluența a trei imperii și fiind despărțită atât de Austria și Turcia, cât și de Rusia de un regim de carantină și de vămi, această

regiune are instituția ei proprie de judecată, ceea ce o deosebește radical de alte provincii ale noastre. Mai mult, această instituție de judecată este înfrumusețată cu titlul de Sfatul Suprem. Orice decizie luată de sfat urmează a fi executată fără drept de apel [...]. Pe scurt, această instituție a concentrat toată puterea legislativă și executivă” (Вигель 1823, 11). Activitatea acestei instituții, se vede, i-a trezit cea mai mare curiozitate lui Wieghelel. În acest sens, îi datoram unele amănunte, unele detalieri cu privire la activitatea Sfatului Suprem, demne de a fi reținute. Astfel „pentru judecata treburilor civile, în limba Moldovenească, sunt numite zilele de luni, miercuri, joi și sâmbătă. Ședințele au loc sub prezidenția Mareșalului Nobilimii cu prezența a cinci Deputați aleși și doi reprezentanți ai Coroanei, iar joia și vinerea au loc ședințele în limba Rusă” (Вигель 1823, 12).

Expunând unei critici vehemente toate formele de activitate ale Înalțului Sfat, Wieghelel numește această instituție „caricatură de Senat” în mâinile unor „barbari, care provoacă atâtea neplăceri

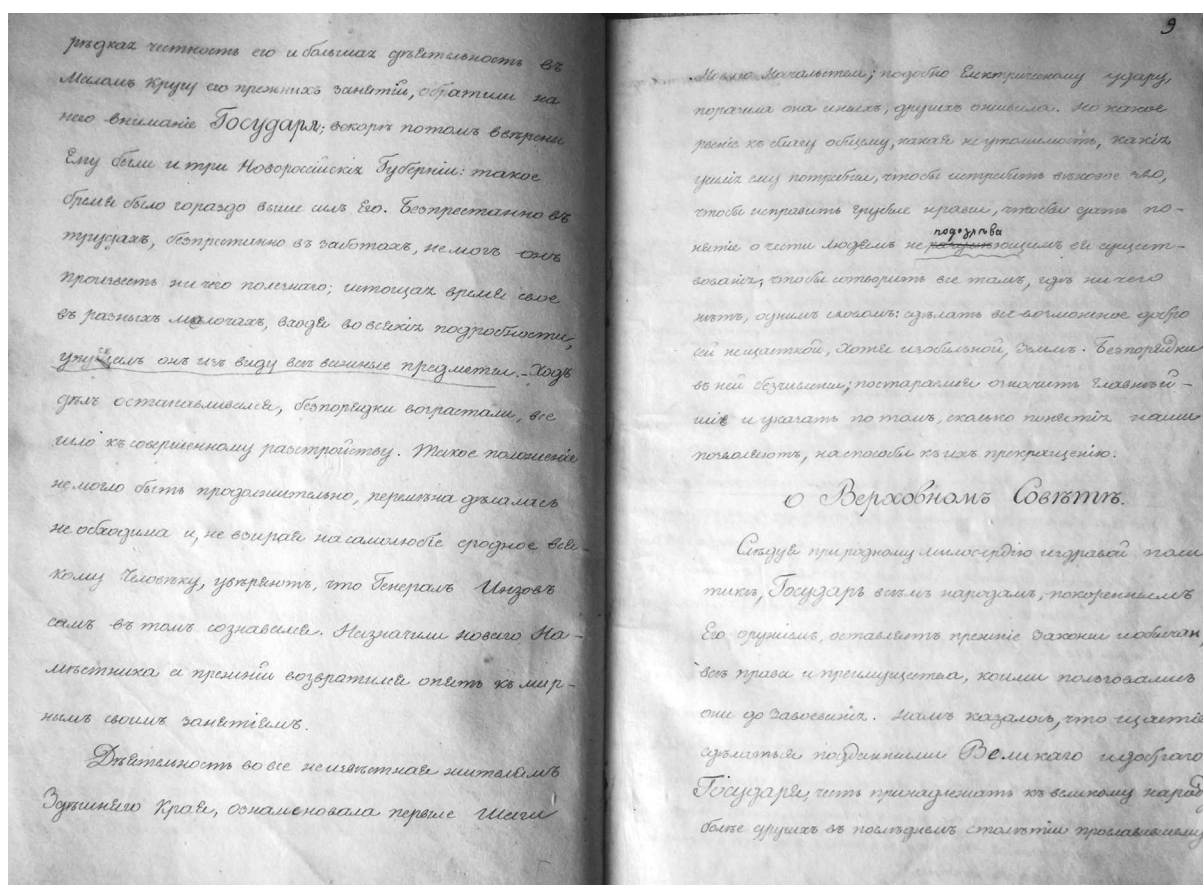

Fig. 3. F.F. Wiegheľ, *Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei*, Chișinău, 1823. Ccompartmentul „Sfatul suprem” (Fondul „Ștefan Ciobanu”, Biblioteca Științifică a AȘM, inv. 592830).

în sufletele oricărui rus adevărat” (Вигель 1823, 16, 22). Membrii acestui Sfat, patru dintre aceștia „Catargi, Donici, Russo și Cazimir, se pare, își demonstrează unul altuia ignoranța și slăbiciunea minții lor; însă să-i numești pe aceștia oameni răi nu se poate. Dimpotrivă, ei sunt suficient de blajini, iar dvorenii localnici ar fi putut alege și mai răi: aveau de unde!” (Вигель 1823, 17). Iată până unde putea ajunge judecata nemăsurată a funcționarului imperial, pripășit în provincie pentru o funcție cerșită de la contele M.S. Voronțov, prin mijlocirea protectorului său D.N. Bludov. Despre consilierul Catargi se exprimă: „Catargi este un țărănoi [...], aproape fără dar de cuvânt, ba chiar și fără capacitate de a gândi”. Însă, cel mai josnic și necinstit dintre toți membrii Sfatului, în opinia lui Wiegheľ, era consilierul Iancu C. Pruncu (i-a rezervat tocmai două pagini în memoriul său!). Comentând cu multe amănunte activitățile lui în Sfatul Suprem, în cele din urmă se întrebă ironic: „Se mai poate, oare, găsi pe lume un om care să întruchiepeze atâta perfidie și obrăznicie, tot-

odată?” (Вигель 1823, 19-20). În final, Wiegheľ constată cu satisfacție că o astfel de „caricatură” precum este Sfatul Suprem nu are nici un rost să fie reorganizată pe alte principii „pentru cu nu ai cu cine să-i înlocuiești pe actualii deputați”. Wiegheľ își exprimă convingerea că singurul mijloc pentru suprimarea „relelor care se înmulțesc”, provocate de „trândăvia, neglijența și lipsa de responsabilitate a membrilor Sfatului Suprem”, este desființarea acestuia (Вигель 1823, 23).

Încheiem aici șirul mărturiilor aduse în discuție în legătură cu memoriul realizat, în 1823, de Filip F. Wiegheľ, funcționar imperial cu sarcini speciale, delegat în Basarabia de către contele M.S. Voronțov, guvernatorul general al Novorosiei și namestnic plenipotențiar al Basarabiei. Cert este că statutul de autonomie al provinciei treptat s-a ruinat și către anul 1825, cea mai grea lovitură a căzut asupra Sfatului Suprem, căruia i s-a ridicat dreptul de a judeca fără apel (Boldur 1992, 432). Iar prin legea din 1828 (Așezământul 1828, 102-142), s-a restrâns și întrebuițarea dreptului civil. Pe de

asupra, se schimbă radical condițiile de utilizare a limbii: „Toate afacerile se lucrează în limba rusă, iar în caz de necesitate, cu traducere în limba moldovenească”. În fapt, aceasta echivala cu introducerea obligatorie a limbii ruse. Sfatul Suprem al Basarabiei, cu bruma lui de autonomie „dăruită” de către țarul Alexandru I, cu atâtea laude de binefaceri aduse „poporului”, înceta să mai existe.

Felul în care Filip F. Wieghele și-a onorat îndeplinirea sarcinilor înaintate de șeful administrației imperiale, contele M.S. Voronțov, ne deschide o altă optică de interpretare, o altă perspectivă asupra esenței sistemului imperial al autocrației ruse. Așadar, Filip F. Wieghele poate fi atribuit tipului de funcționar (cinovnic țarist), care simbolizează o întregă epocă istorică. Dincolo de toate se impu-

ne și o altă constatare, defel măgulitoare, asupra faptelor istorice petrecute în spațiul basarabean. Nu vom ști, nu vom cunoaște, de fapt, niciodată până la capăt (exceptând, bineînțeles, aceleași puține rânduri așternute de scribul imperial, Filip F. Wieghele) ce frământări sufletești o fi provocat în sufletul basarabenilor memoriul „secret” al lui Wieghele, care le-a imortalizat chipul în analele istoriei imperiale cu atâtea „acribie și stăruință” greu de decelat. Apoi, basarabenii noștri, un Cătărgiu, Donici, Russo sau Cazimir, ca sa-i pomenim doar pe cei consemnați în subiectul nostru luat în dezbatere, ei n-au scris, ei nu ne-au lăsat memoriile asupra vremurilor grele în care și-au trăit veacul în această „fâșie” de țară sfâșiată de străini și, nici asupra lui Filip F. Wieghele, în special.

Surse

Ф.Ф. Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии = F.F. Wieghele, Observații cu privire la starea actuală a Basarabiei, Chișinău, 1823 (manuscris, Fond „Ștefan Ciobanu”, Biblioteca Științifică a AȘM, inv. 592830).

Așezământul pentru ocârmuirea oblostei Basarabiei (f. 1-10). Nicolai I, Ucaz către Senat și 94 articole (f. 12-21 tabele), 16 martie. Tip. Senat. St. Petersburg; 27 aprilie, Tipografia Duhovnicească, Chișinău, 1828, 21 f. (Biblioteca Națională a Republicii Moldova, nr. inv. 8355 (p. 102-142)).

Российский государственный архив литературы и искусства (Москва), Ф. 104, оп. 15 (1824-1853 гг.), д. 7, л. 3-5.

Bibliografie

Boldur 1992: Al. Boldur, *Istoria Basarabiei* (București: Editura Victor Frunză 1992).

Danilov 2016: M. Danilov, *Carte, cenzură și bibliotecă. Inventarierea surselor (secolul al XIX-lea - începutul secolului XX)*, Colecția Biblioteca Meșterul Manole (Chișinău 2016).

Pelivan 2012: Ioan Pelivan istoric al mișcării de eliberare națională din Basarabia. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indice de nume de I. Constantin, I. Negrei și Gh. Negru (București: Editura Biblioteca Bucureștilor 2012).

Șarov 2010: Ig. Șarov, I. Liprandi versus decembriești în istoriografie: între trădare și „patriotism”. In: *Analele Asociației Naționale a tinerilor istorici din Moldova*, 9 (București-Chișinău 2010).

Вигель 1893: Ф.Ф. Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. В: Ф.Ф. Вигель, Записки, ч. 6 (Москва 1892-1893), 1-36 (приложение).

Вигель 1928: Ф.Ф. Вигель, Записки. Том первый, редакция и вступительная статья С.Я. Штрайха. Артель писателей. Крут (Москва 1928).

Липранди 1873: И.П. Липранди, Замечания на „Воспоминания» Ф.Ф. Вигеля. Издание Императорского Общества истории и Древностей Российских при Московском Университете (Москва 1873).

Медведев, Грушко 2000: Ю.М. Медведев, Е.А. Грушко, Энциклопедия знаменитых россиян: до 1917 года (Москва 2000).

The Bibliophilic value of a manuscript from Ștefan Ciobanu’s library (Ph. Wieghele, Observations on the present state of affairs in Bessarabia, 1823)

Keywords: Bessarabia, Russian Empire, manuscript, pamphlet, Wieghele, Ștefan Ciobanu.

Abstract: For almost five years Philip Philipovich Wieghele (Russified Finnish Estonian, 1786-1856), writer, famous memoirist of the time, member of the Arzamas Society, was the Bessarabian vice-governor and a member from the Crown in the Supreme Council for the Administration of Bessarabia (1823-1828).

During his stay in Bessarabia, Wieghele wrote his famous essay “Observations on the present state of affairs in Bessarabia” (1823), which was nothing more than a pamphlet, a sarcastic satire on the Bessarabian society containing allusions to many representatives of local authorities who for various reasons were unpleasant to the author. Moreover, the notes are full of slander and contempt towards the natives. Apparently, Wieghele intended to keep his pamphlet in secret, but could not resist distributing several copies among friends – a mistake that brought him a lot of misery later on in life.

Wieghele's memoirs are vast and can serve as a source of information for those wishing to know the atmosphere that prevailed at the beginning of the 19th century in the newly annexed province of the Russian Empire. Our study aims to determine the bibliophilic value of the manuscript relative to other valuable books stored in the Central Scientific Library of the Academy of Sciences of Moldova. The manuscript entered the library of Ștefan Ciobanu in 1931, from the books of the passionate Bessarabian bibliophile Paul Gore. Thus, books often speak of other books.

List of illustrations:

1. Title page of the manuscript “Observations on the present state of affairs in Bessarabia” by Wieghele, Chișinău, 1823 (Ștefan Ciobanu Collection, Central Scientific Library of ASM, inv. 592830).
2. Bookplate of the Pavel Gore's library pasted on the inside front cover of the manuscript “Observations on the present state of affairs in Bessarabia” by Wieghele, Chișinău, 1823 (Ștefan Ciobanu Collection, Central Scientific Library of ASM, inv. 592830).
3. Ph. Wieghele. “Observations on the present state of affairs in Bessarabia”, Chișinău, 1823. Section “Supreme Council” (Ștefan Ciobanu Collection, Central Scientific Library of ASM, inv. 592830).

Библиофильская ценность одной рукописи из библиотеки Штефана Чобану
(Ф. Ф. Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии, 1823)

Ключевые слова: Бессарабия, Российская империя, рукопись, памфлет, Вигель, Штефан Чобану.

Резюме: В течение почти пяти лет Филипп Филиппович Вигель (обрусевший финский эстонец, 1786-1856), писатель, известный мемуарист того времени, член Арзамасского кружка, занимал пост бессарабского вице-губернатора и был членом от короны в Верховном совете по управлению Бессарабией (1823-1828).

Во время своего пребывания в Бессарабии Вигель написал свой знаменитый очерк «Замечания на нынешнее состояние Бессарабии» (1823), который является не чем иным, как памфлетом, саркастической сатирой на бессарабское общество, содержащей упоминания о многих представителях местных органов власти, которые, по разным причинам, не нравились автору. Кроме того, заметки полны клеветы и оскорблений в адрес местных жителей. По-видимому, Вигель намеревался сохранить свой памфлет в тайне, распространив лишь несколько копий среди друзей. Впоследствии это принесло ему множество неприятностей.

Мемуары Ф.Ф. Вигеля обширны и могут служить источником информации для желающих знать атмосферу, царившую в начале XIX века в недавно присоединенной провинции Российской империи. Наши исследования призваны определить библиофильскую значимость рукописи по сравнению с другими ценными книгами, хранящимися в фондах ЦНБ АНМ. Рукопись попала в библиотеку Штефана Чобану в 1931 году, из книг страстного бессарабского библиофила Павла Горе. Таким образом, нередко книги говорят о книгах.

Список иллюстраций:

1. Титульный лист рукописи Ф.Ф. Вигеля «Замечания на нынешнее состояние Бессарабии», Кишинев, 1823 (Фонд Штефана Чобану ЦНБ АНМ, инв. 592830).
2. Эклибрис библиотеки Павла Горе, наклеенный на левый форзац рукописи Ф.Ф. Вигеля «Замечания на нынешнее состояние Бессарабии», Кишинев, 1823 (Фонд Штефана Чобану ЦНБ АНМ, инв. 592830).
3. Ф.Ф. Вигель. «Замечания на нынешнее состояние Бессарабии», Кишинев, 1823. Раздел «Верховный совет» (Фонд Штефана Чобану ЦНБ АНМ, инв. 592830).

01.03.2017

Dr. Maria Danilov, Institutul de Istorie, AȘM, str. 31 August, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: danilovmaria@yahoo.com